

ЗЕМЕЛЬНИЙ СПІР:

адміністративний господарський цивільний ?

Пропонуємо вашій увазі постанову Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2018 року у справі № 911/4144/16, яка цікава тим, що у ній наведені критерії розмежування земельних спорів між трьома юрисдикціями одразу: адміністративною, господарською та цивільною.

Світлана Шелест

Суди першої та апеляційної інстанцій розглянули у порядку господарського судочинства справу за позовом ПАТ «Обухівське» до Головного управління Держгеокадастру у Київській області, за участю третіх осіб – ТОВ «Роза-Л» та фізичної особи. Товариство просило визнати незаконним і скасувати наказ про надання земельної ділянки у власність фізичній особі та скасувати запису в Поземельній книзі про надання земельної ділянки у приватну власність.

Велика Палата Верховного Суду відзначила, що рішення суб'єкта владних повноважень у сфері земельних відносин може оспорюватися з погляду його законності, а вимога про визнання рішення незаконним – розглядатися в порядку цивільного або господарського судочинства, якщо за результатами реалізації рішення у фізичної чи юридичної особи виникло право цивільне й спірні правовідносини, на яких ґрунтується позов, мають приватноправовий характер. У такому випадку вимогу про визнання рішення незаконним можна розглядати як спосіб захисту порушеного цивільного права за ст. 16 ЦК України та пред'являти до суду для розгляду в порядку цивільного або господарського судочинства, якщо фактично підґрунтям і метою пред'явлення позовної вимоги про визнання рішення незаконним є оспорювання цивільного пра-

ва особи (зокрема права власності на землю), що виникло в результаті та після реалізації рішення суб'єкта владних повноважень.

Ураховуючи, що ТОВ «Обухівське» звернулося до господарського суду з позовом про визнання недійсним наказу про надання земельної ділянки у власність фізичній особі та скасування в Поземельній книзі запису про надання земельної ділянки у приватну власність, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що такий спір є приватноправовим і за суб'єктним складом сторін підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, оскільки його вирішення впливає на права та обов'язки цієї фізичної особи.

Згідно з правовою позицією, викладеною в постанові від 15 травня 2018 року у справі № 911/4144/16, та обставина, що фізична особа – власник земельної ділянки – не була відповідачем у справі, не може бути підставою для її розгляду господарськими судами, адже предмет спору безпосередньо стосується прав і обов'язків такої фізичної особи.

Отже, критерій визначення юрисдикції справи такий: справи у спорах, що виникають із земельних відносин, у яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, проте предмет спору безпосередньо стосується прав і обов'язків фізичних осіб, підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства.

Межі **АПЕЛЯЦІЙНОГО** перегляду рішення суду **ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ**

Марія Доник

новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України змінений підхід до визначення меж апеляційного перегляду. На відміну від попередньої редакції Кодексу, нова передбачає, що суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення першої інстанції в межах не лише доводів, а й вимог апеляційної скарги.

Підстави для виходу за межі доводів апеляційної скарги також змінені: якщо раніше ними було встановлення під час апеляційного провадження порушень, які призвели до неправильного вирішення справи, то наразі **підстав стало дві:**

- *встановлення порушень норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення;*
- *неправильне застосування норм матеріального права.*

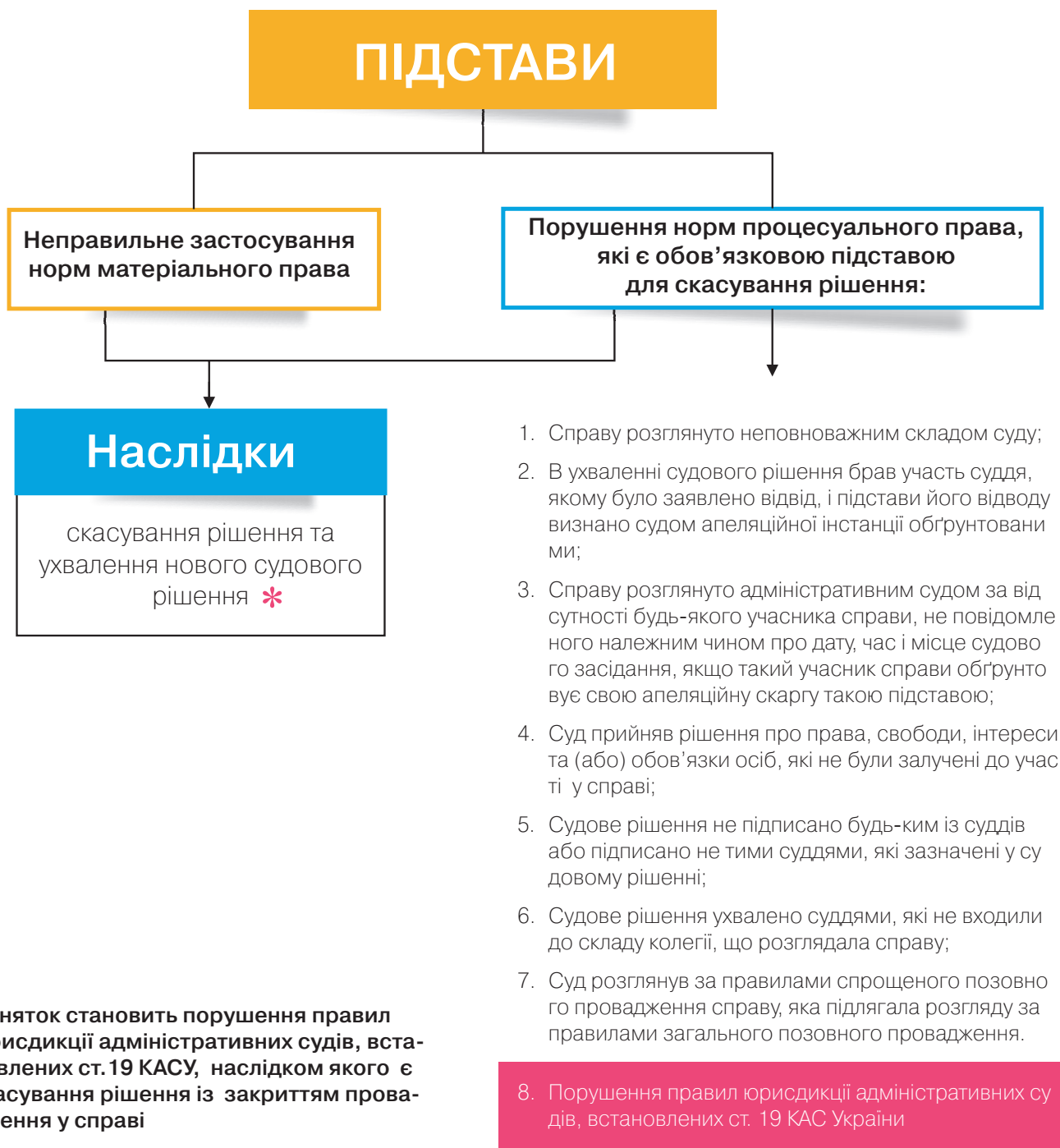
підстави

Слід зазначити: неправильне застосування норм матеріального права наразі, згідно з ч. 2 ст. 308 КАС України, є підставою для виходу за межі доводів та вимог апеляційної скарги незалежно від того, чи призвело таке порушення до неправильного вирішення справи. Водночас у новій редакції Кодексу відсутня вказівка на те, що суд апеляційної інстанції може встановити нові обставини, якщо вони не встановлювалися судом першої інстанції у зв'язку із неправильним застосуванням норм матеріального права. Натомість закріплено правило, відповідно до якого суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї.

Також у Кодексі адміністративного судочинства України з'явилося визначення поняття «неправильне застосування норм матеріального права». Відповідно до ч. 2 ст. 317 КАС України неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Перелік порушень норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування судового рішення, наведений у ч. 3 ст. 317 та абз. 2 ч. 1 ст. 319 КАС України.

Підстави та наслідки ВИХОДУ ЗА МЕЖІ ДОВОДІВ та вимог апеляційної скарги

* Виняток становить порушення правил юрисдикції адміністративних судів, встановлених ст. 19 КАСУ, наслідком якого є скасування рішення із закриттям провадження у справі

продовження

Прикладами виходу за межі доводів та вимог апеляційної скарги є постанова Харківського апеляційного адміністративного суду від 10 січня 2018 року у справі № 591/5669/17, ухвала Одеського апеляційного адміністративного суду від 27 лютого 2018 року у справі № 815/7021/15, постанова Житомирського апеляційного адміністративного суду від 23 квітня 2018 року у справі № 806/3309/17, окрема думка судді Харківського апеляційного адміністративного суду від 27 березня 2018 року у справі № 525/1076/17, постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 11 квітня 2018 року у справі № 712/15372/17.

Як будуть діяти суди у разі встановлення порушень норм процесуального права, які призвели до неправильного вирішення справи, однак не є обов'язковими підставами для скасування судового рішення і скажник не посилається на них в апеляційній скарзі, покаже судова практика.

Одеський апеляційний адміністративний суд в ухвалі від 06 лютого 2018 року у справі № 815/3522/17, встановивши, що строк звернення до суду був пропущений без поважних причин, вийшов за межі вимог апеляційної скарги позивача: скасував рішення суду першої інстанції та залишив позовну заяву без розгляду (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72088623>).

Натомість Київський апеляційний адміністративний суд під час вирішення справи № 826/14142/16 встановив, що провадження у справі підлягало закриттю судом першої інстанції, оскільки оскаржувана бездіяльність відповідача була виправлена, а підстави вважати, що повне відновлення законних прав та інтересів позивача неможливе без визнання такої бездіяльності протиправною – відсутні. Разом з тим, оскільки встановлене порушення норм процесуального права не належить до обов'язкових підстав для скасування рішення, а у задоволенні позову було відмовлено, апеляційний суд дійшов до висновку про відсутність підстав для виходу за межі доводів та вимог апеляційної скарги (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73603856>).

Які новели до Кодексу адміністративного судочинства готує Закон України «Про Вищий антикорупційний суд»?

Ми вже звикли до ситуації, коли новим законодавчим актом вносяться зміни до десятка інших, а тому читаємо уважно прикінцеві та перехідні положення, як найцікавішу частину кожного такого документа.

Не виняток і Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон), текст якого уже підписано Президентом України та офіційно опубліковано.

Із набранням чинності Законом у тексті Кодексу адміністративного судочинства України слова “Київський апеляційний адміністративний суд” в усіх відмінках будуть замінені словами “апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає місто Київ”.

Ці зміни, очевидно, зумовлені тим, що Указ Президента України від 29.12.2017 року Київський апеляційний адміністративний суд постановив ліквідувати та утворити Шостий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Київську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві.

Отже, із набранням чинності Законом, адміністративні справи щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності Центральної виборчої комісії, прийнятих у межах виборчого процесу (окрім рішень, дій або бездіяльності щодо встановлення результатів виборів чи всеукраїнського референдуму), а також дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб розглядатимуться апеляційним адміністративним судом в апеляційному окрузі, що включає місто Київ.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СПЛАТИ СУДОВОГО ЗБОРУ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ

Олена Коваленко

чено у зверненні, підтверджений також правовим висновком Верховного Суду, викладеним в ухвалі від 08.02.2018 у справі № 811/1680/17 (реєстраційний номер – 72324014).

Стаття 5 Закону України «Про судовий збір» містить повний перелік пільг щодо сплати судового збору. Звернімо увагу на деякі з них.

Незалежно від змісту позову, звільняються від сплати судового збору такі категорії осіб:

- *інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;*
- *інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів;*
- *позивачі-громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.*

Згідно з ч. 6 ст. 296 КАС України якщо апеляційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Однак самого лише посилання в апеляційній скарзі на таку підставу недостатньо для висновку про наявність у позивача пільги зі сплати судового збору.

Наявність певної пільги входить до предмета доказування і, відповідно, має бути підтверджена належними і допустимими, у розумінні ст.ст. 73, 74 КАС України, доказами.

Обов'язок особи надати докази існування підстав звільнення від сплати судового збору, про які зазна-

Звертаючись до суду, зазначені особи мають надати докази, які підтверджують їхній статус, приєднавши

продовження

до скарги копії відповідних документів*.

Тому вважаємо за необхідне зупинитися на тому, які ж саме документи є належним доказом звільнення від сплати судового збору.

Перелік осіб, які належать до інвалідів війни, визначено у ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відповідно до Положення про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1994 року № 302, посвідчення є документом, що підтверджує статус ветеранів війни та інших осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», на основі котрого надаються відповідні пільги і компенсації.

Згідно з чч. 3, 4 ст. 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» пільги особам з інвалідністю надаються на підставі посвідчення, яке підтверджує відповідний статус, пенсійного посвідчення чи посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», у яких зазначено групу та причину інвалідності (для повнолітніх осіб), категорію «дитина з інвалідністю» (для дітей), а також у відповідних випадках вказано їх основні нозологічні форми захворювань (по зору, слуху та з ураженням опорно-рухового апарату).

Особам з інвалідністю, які не мають права на пенсію чи соціальну допомогу відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», «Про

державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», пільги надаються на підставі довідки, що безоплатно видається структурними підрозділами соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчими органами міських рад за місцем проживання. У ній зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, група та причина інвалідності, а також у відповідних випадках - основні нозологічні форми захворювань (по зору, слуху та з ураженням опорно-рухового апарату). Порядок видачі такої довідки та її форма затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Частиною третьою статті 65 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» визначено, що посвідчення «Учасникліквідаціїнаслідків аварії на Чорнобильській АЕС» та «Потерпілий від Чорнобильської катастрофи» є документами, які підтверджують статус громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та надають право користування пільгами, встановленими цим Законом.

Отже, належним доказом звільнення від сплати судового збору осіб зазначених категорій є саме посвідчення (його належним чином завірена копія) та/або довідка, що підтверджує наявність відповідного статусу на час вчинення процесуальної дії.

Що ж до правових наслідків недотримання зазначених вимог, то апеляційна (касаційна) скарга залишається без руху із наданням строку, протягом якого скаржник має право надати/надіслати суду докази, які підтверджують підстави звільнення скаржника від сплати судового збору. У разі відсутності таких доказів – документ про сплату судового збору у встановлених законом порядку та визначеному в ухвалі суду розмірі.

* Питання про те, яким чином засвідчуються копії документів, детально висвітлено у попередньому номері.

Над номером працювали:

- Головний редактор – Артем Марченко;
- Автори, редактори – Світлана Шелест, Ірина Герасименко, Марія Доник, Олена Коваленко;
- Літературна редакторка – Ольга Шкіль; Дизайн і верстка – Тамара Борисова.
- Засновник – Київський апеляційний адміністративний суд